

In een middag van 'bospest' naar 'interessante houtsoort'

Werkschuurbijeenkomst Beslisboom Amerikaanse vogelkers

Waarschijnlijk is bijna elke bosbouwer en natuurbeheerder er mee opgevoed: de Amerikaanse vogelkers is een pest voor onze bossen en natuur en dus moeten we die bestrijden. Zagen, trekken, insmeren, alle middelen leken geoorloofd. Dat een echt duurzaam resultaat meestal uitbleef, deed ons niet en was alleen maar reden om nog harder tegen deze exoot in te gaan. Tijdens een werkschuurbijeenkomst op 30 april 2019 bepleitten drie sprekers om helemaal anders tegen deze boomsoort aan te kijken: we krijgen hem niet weg, maar dat hoeft ook helemaal niet! Een beslisboom kan bosbeheerders helpen om beslissingen te nemen in welke situatie wat te doen met vogelkers.

De hoge kosten en forse inspanningen waren de provincie Gelderland al een tijdje een doorn in het oog, leidt Johan Cronau de middag in. Is het dat allemaal wel waard en kan dat echt niet anders? Moet de Amerikaanse vogelkers echt altijd en overal weg? Hij stelde deze vraag namens de provincie aan De Bosgroepen en Wageningen Universiteit. Die werkten deze uit en presenteerden tijdens de werkschuurbijeenkomst op het voorterrein van het Veluwe Natuurcentrum een beslissleutel voor terreinbeheerders. Het was eind april weliswaar wat koud voor een openlucht werkschuurbijeenkomst, maar een extra jas en een warme kop koffie doet wonderen.

Ecologie

Om de sleutel goed te kunnen begrijpen is het nodig, zo vertelt Jan den Ouden van de WUR, om voldoende ecologische kennis te hebben over deze soort. Hoewel het pas sinds de jaren zestig van de vorige eeuw een probleemsoort werd, komt vogelkers al sinds de zeventiende eeuw voor in Europa.

In die tijd werd vogelkers gezien als een gewone boomsoort, tot in de 19^e eeuw zelfs als productiesoort en tot in de jaren 1950 als mengsoort bij bosaanleg met grove den. Inmiddels is de Amerikaanse vogelkers over vrijwel geheel Europa verspreid.

Het werd volgens Jan den Ouden pas een probleemsoort toen na kaalkap van kaprijpe grove dennenbossen nieuwe aanplant vrijwel onmogelijk werd door de massale verjonging van vogelkers. “De jonge vogelkers groeide zo hard dat ze de jonge dennen verstikten. Ze gaan ze overschaduwen en dat heeft uiteindelijk tot het algemene besef geleid dat vogelkers een groot probleem is. Maar het bestrijden ervan heeft nog tot veel meer vogelkers en tot nog veel grotere problemen geleid.”

Jan den Ouden legt uit dat de vogelkers een heel succesvolle biologie heeft voor een goede verspreiding. De boom maakt veel kersen, zaailingen groeien snel als er voldoende licht is, hebben weinig nutriënten nodig en er is nauwelijks vraat door herbivoren. Daarbij komt dat het een echte pioniersoort is: de soort kan snel en gemakkelijk nieuwe locaties bereiken en goed meegroeien met andere boomsoorten. Vogelkers is daardoor, samen met onder andere berk en grove den een soort die open terreinen zoals duinen, heide en droge graslanden gemakkelijk kan koloniseren.

Jan den Ouden: “We noemen de vogelkers invasief omdat hij veel zaad zet, gemakkelijk zaad verspreidt, moeilijk te bestrijden is en het vermogen heeft om andere weg te concurreren. Maar het is vooral beeldvorming dat daarmee ook de soort slecht zou zijn voor onze bossen. De effecten zijn namelijk in de praktijk vaak helemaal niet zo erg. Alleen bij een heel hoge bedekking van prunus neemt de diversiteit in een bos af omdat in de beginfase na sluiting van het kronendak nauwelijks andere soorten zich kunnen vestigen onder vogelkers. Maar eenmaal in de stakenfase wordt het kronendak steeds ijler en kunnen ook zelfs de minder schaduwverdragende soorten als esdoorn, hazelaar en tamme kastanje zich vestigen. Weer later in de boomfase kunnen ook wintereik, lijsterbes en douglas zich onder vogelkers verjongen. Alleen in de vroege dichte fase is de biodiversiteit onder vogelkers lager, daarna al snel niet meer.”

Den Ouden noemt verder nog als belangrijk voordeel van vogelkers dat het een positief effect heeft op de humusvorming. Sterker nog, dat was een van de redenen indertijd om de soort aan te planten in Europa. Het strooisel onder vogelkers kun je het beste vergelijken met dat van esdoorn, linde, hazelaar of lijsterbes. Het strooisel heeft een relatief hoge pH, er is een hogere beschikbaarheid aan calcium en magnesium, en dus stimuleert vogelkers de beschikbaarheid van belangrijke plantenvoedingstoffen. “En we moeten ons realiseren dat vogelkers een echte boom kan worden en prachtig hout kan opleveren. In Amerika wordt vogelkers niet voor niets heel veel alleen om het hout geteeld. Dus laten we eens op een andere manier naar de Amerikaanse vogelkers kijken.”

Open landschap en vier bostypen

Bart Nyssen van de Bosgroepen vervolgt met de presentatie van de beslisboom. Want wat kunnen we met het ecologisch verhaal over de Amerikaanse vogelkers? De mate van licht, zo stelt hij, bepaalt in hoeverre de soort dominant kan worden: hoe meer licht, hoe dominanter de vogelkers zal worden. In een open gebied zal de vogelkers ongetwijfeld gaan domineren, in een open licht bos waarschijnlijk ook, maar als het kronendak zich heeft gesloten, zal vogelkers niet meer domineren en zullen ook andere soorten zich verjongen. In een gesloten dicht bos zonder veel licht, zal een enkele vogelkers nog wel opkomen maar nooit gaan domineren. De beslisboom gaat daarom uit van vier begroeiingstypen.

In een **open landschap** op de droge zandgronden zal de natuurlijke successie onherroepelijk leiden tot vestiging van allerlei soorten, waaronder vogelkers. “Als je dit soort gebieden open wil houden, zul je aan de slag moeten met bestrijden. Soms kan dat met begrazing maar vaak zal daar actief beheer, naast dennen en berken afzagen, ook ‘prunus trekken’ bij horen.”

Een tweede type is dat van een **licht en open bos**. “Het zijn de bekende opstanden van grove dennen waar vaak heel veel moeite in is gestoken om de vogelkers te beheeren. De grove dennen zijn uitgegroeid en een tweede boomlaag is niet van de grond gekomen en bestaat vooral uit vogelkers. Van de andere boom soorten zijn vaak te weinig zaadbomen aanwezig waren om tijdig uit te zaaien. Bestrijden van vogelkers heeft vaak een averechts effect gehad en een beste optie is om de vogelkers uiteindelijk onderdeel uit te laten maken van het kronendak, eventueel gemengd met andere lichtboomsoorten. Als vogelkers echt niet past in een beheerdoel, dan zul je de soort intensief moeten bestrijden.”

Een volgend type bos dat Nyssen onderscheid is het **gelaagd gemengd licht bos**. “Vogelkers zal in de tweede boomlaag vaak wel aanwezig zijn maar nooit dominant. Er is in dit soort bossen eigenlijk geen gevaar voor nieuwe vestiging omdat het bos te donker is voor vogelkers. Als beheerder kun je de soort aanpakken bij dunningen of gewoon mee laten groeien zodat je er straks ooit mooi hout van krijgt. Tenslotte hebben we de **donkere bossen** waar vogelkers nauwelijks voet aan de grond krijgt. Het zijn de meest weerbare bossen waarin geen dominantie van soorten, laat staan van vogelkers, gaat optreden.”

Deze vier bostypen vormen de basis van de beslissleutel die Nyssen, Koopmans en Den Ouden hebben ontwikkeld en waarmee beheerders kunnen beslissen wat ze doen met de aanwezige vogelkers in een bos. Willen we de soort per sé weg hebben, of is het eigenlijk niet zo’n probleem? Kunnen we het bos ‘weerbaar’ maken zodat bepaalde soorten zoals vogelkers niet alles gaan domineren maar dat de soorten in een gezonde verhouding met elkaar opgroeien? Kunnen we de vogelkers integreren in het ecosysteem, of moeten we misschien onze doelen bijstellen? Door op een systematische manier deze vragen te beantwoorden, kunnen beheerders beter onderbouwd beslissingen nemen wat ze zullen doen met vogelkers. En het is na deze presentaties zondermeer duidelijk geworden dat kosten wat kost bestrijden van Amerikaanse vogelkers niet altijd mogelijk is en vooral niet altijd nodig is! Als je een weerbaar bos hebt, zal vogelkers niet dominant worden.

Bestrijding in de praktijk

Gerard Koopmans van de Bosgroepen vertelt vanuit eigen ervaringen hoe de afgelopen jaren is geprobeerd om met allerlei middelen de vogelkers uit te bannen. Begrazing kan effectief zijn maar omdat vogelkers eigenlijk slecht is voor dieren, zul je de kudde regelmatig moeten ontgiften. Trekken van prunus, wie kent het niet, is maar matig effectief want je creëert er meteen ook altijd weer een mooie voedingsbodem voor nieuwe zaailingen. Afzagen en de stobben insmeren met glyfosaat: het kan soms werken maar begin er vooral niet aan bij jonge planten. Als de takken minder dan 7 centimeter dik zijn, is het niet effectief. Koopmans: “Effectiever is om alle zaadbomen in een gebied weg te krijgen, maar dat is uiteraard helemaal ingewikkeld en erg duur. Want ook de jaren er na moet je er voor blijven zorgen dat er geen zaadbronnen in de buurt zijn, anders kun je weer snel opnieuw beginnen.”

Dat is wel heel anders!

Een beetje beduusd van de compleet andere kijk op de Amerikaanse vogelkers gaan we in een gemeentelijk bos kijken wat dit in de praktijk betekent. Hoe kunnen we vogelkers opeens gaan waarderen terwijl we allemaal zijn opgevoed met het idee dat we deze soort zo snel mogelijk moeten uitroeien?

Jan den Ouden brengt ons mee naar de eerste locatie: een stuk open heide met daaromheen een zoom van vogelkers in de bosrand. “Hier op deze heide is geen probleem met vogelkers. Op de een of andere manier komt hij hier niet op. Maar dit is een typisch open landschap dat je het liefst zo wil houden en waar je dus meestal flink aan de slag moet met het bestrijden van vogelkers als die zich zou vestigen. Net zoals je hier grove den en berk moet verwijderen.”

Direct aan de heide grenst een typisch licht bos: grove den met daaronder alleen maar vogelkers van een halve meter hoog. “Hier is waarschijnlijk een jaar of drie geleden de vogelkers bestreden. De afgezaagde en ingesmeerde stobben zijn weer uitgegroeid tot forse struiken en overal zie je zaailingen. Dit blijft dus groeien en groeien. De zaailingen van een enkel eikje of lijsterbes wordt onmiddellijk weggevreten door wild. Wild laat de vogelkers hier links liggen”. Je kunt hier volgens Den Ouden twee dingen doen. Het eerste is zorgen dat je andere soorten beschermt tegen wildvraat of je neemt de vogelkers voor lief. Wat er dan gebeurt kan hij laten zien aan weer een volgend perceel. Hier is de vogelkers inmiddels in de stakenfase gekomen en vormt het een tweede boomlaag onder grove den. “Deze vogelkers kan uitgroeien tot hele mooie forse bomen die fantastisch hout leveren. Hieronder zal zich nauwelijks nieuwe vogelkers vestigen omdat het te donker is. Je kunt hier de vogelkers langzamerhand uitfasen door selectief te dunnen en andere boomsoorten aan te planten onder scherm”.

En ook het derde bostype, het gelaagd gemengd bos kunnen we bezoeken. Het is een perceel waar toevalligerwijs lange tijd geen wild heeft gezeten en waar in de loop der jaren dus een heel gevarieerde verjonging is opgetreden. Bart Nyssen wijst op de gevarieerde tweede boomlaag en struiklaag. “Er is Amerikaanse vogelkers maar absoluut niet als dominante soort. De paar exemplaren kun je laten doorgroeien tot grote bomen of bij dunningen eruit halen. Je kunt in een bos als dit dus hele goed per boom gaan besluiten wat je er mee wil doen. Onder scherm kun je in ieder geval ook de schaduwtolerante soorten aanplanten. Linde, beuk en taxus kunnen zich onder vogelkers verjongen vanaf de dichte fase. Soorten als esdoorn, haagbeuk en hazelaar vanaf de stakenfase. Door veel meer naar de individuen te kijken, naar hun potenties en naar de specifieke eigenschappen van vogelkers, kun je veel beter gericht ingrijpen.”

De deelnemers aan de werkschuurbijeenkomst hebben allemaal een concept-beslissleutel meegekregen. Eventuele opmerkingen willen de auteurs dan nog graag meenemen in de definitieve versie. Deze zal binnenkort verschijnen in boekvorm en op de site van de VBNE.

Dit verslag is geschreven door Geert van Duinhoven. Deze werkschuurbijeenkomst vond plaats op 30 april 2019 in het Veluwe Natuurcentrum in Ede, en is mede mogelijk gemaakt door Fonds Colland Arbeidsmarkt en de VBNE. De beslisboom Amerikaanse vogelkers is in opdracht van provincie Gelderland ontwikkeld door de Bosgroepen en de Wageningen Universiteit.

